

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning

**Funktionshinderombudsmannens (FO)
årsrapport 2012
till Kommunstyrelsen**

Dnr 326-360/2012

Innehållsförteckning

Sammanfattning

1	Program för delaktighet.....	4
1.1	Alla nämnder och styrelser har ett ansvar.....	4
1.2	Intresseorganisationernas roll har stärkts.....	4
1.3	Barnperspektivet behöver stärkas.....	6
2	Stöd och service – en förutsättning för delaktighet.....	7
2.1	Myndighetsutövning och verkställighet.....	7
2.1.1	Likvärdig behandling inom staden brister.....	7
2.1.2	Vet vi om de beviljade insatserna leder till utökad delaktighet i samhället?	9
2.1.3	Antalet icke verkställda beslut om särskilt boende ökar	10
2.1.4	Tillgången till stöd har delvis minskat	11
2.2	Valfriheten har delvis ökat.....	14
2.2.1	Valfrihet kring flera insatserna har ökat.....	14
2.2.2	Valfrihet i boendeformer existerar inte i praktiken	14
3	Stadens funktionshinderpolitiska mål.....	15
3.1	Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö.....	15
3.1.1	Från ett projekt till ett ansvar för alla.....	16
3.1.2	Aktiv tillsyn av enkelt avhjälpta hinder saknas.....	17
3.1.3	Otrygghet större hos personer med funktionsnedsättning	17
3.2	Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar	19
3.2.1	Stadens webbplats och e-tjänster utvecklas.....	19
3.2.2	Kunskap om tillgänglig information ökar	20
3.3	Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne.....	20
3.3.1	Omfattande utbildningsinsatser har genomförts.....	20
3.4	Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen	21
3.4.1	Tillgänglig skola är en skola för alla.....	21
3.4.2	Stöd till elever i behov av särskilt stöd utvecklas	22
3.4.3	Vuxenutbildning – en väg till arbete	23
3.4.4	En koncentration av specialundervisning.....	24
3.5	Allas arbetsförmåga ska tas tillvara.....	25
3.5.1	Arbete utifrån ens förutsättningar	25
3.5.2	Fler praktikplatser behöver erbjudas inom staden.....	26
3.6	Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov	27
3.6.1	Anpassning av befintliga bostäder - en god investering.....	27
3.6.2	Stort behov av särskilda boendeformer	28
3.7	Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet.	30
3.7.1	Tillgänglig kultur-, idrotts- och fritidsverksamhet – en utmaning	30
3.7.2	Samordning av kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter har ökat.....	30
	Bilaga/Redovisning av FO:s verksamhet 2011.....	33

Sammanfattning

Funktionshinderombudsmannens (FO) årsrapport till kommunstyrelsen ska enligt den gällande instruktionen¹ följa upp stadens verksamhet utifrån funktionshinderaspekter samt redogöra för brister och föreslå förbättringsåtgärder. Årsrapporten 2012 är upplagd utifrån de funktionshinderpolitiska mål som är fastställda för åren 2011-2016² med fokus på verksamhetsåret 2011.

Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning som antogs av fullmäktige i juni 2011 har blivit ett viktigt verktyg i stadens funktionshinderpolitiska arbete. Åtgärder som bidrar till större delaktighet utifrån programmets sju mål har delvis påbörjats och stadens nämnder och styrelser har inplanerat aktiviteter i sina verksamhetsplaner för år 2012.

Från år 2011 har tillgänglighetsarbetet övergått från att vara ett projekt till ett ansvar för alla nämnder och bolagsstyrelser. Tillgänglighetsskapande åtgärder har genomförts inom flera av stadens nämnder och bolag. Kompetens i tillgänglighetsfrågor behöver tas tillvara, utvecklas och samordnas bland annat i nätverk.

Stöd och serviceinsatser är en förutsättning för delaktighet för många personer med funktionsnedsättning. Det är oroande att tillgång till en del stödformer tenderar att minska. Beslut om t. ex ledsagning har minskat under de senaste åren och allt fler personer med utvecklingsstörning som bor i gruppboheter mister sin ledsagning och kontaktperson.

Möjlighet att själv välja och vara delaktig i insatsens utformning är en viktig kvalitetsfråga för personer med funktionsnedsättning. Valfriheten har ökat och stadsdelsgränserna behöver inte längre utgöra några hinder. Det saknas dock valfrihet beträffande särskilda boendeformer inom funktionshinderområdet och inom socialpsykiatri. Behovet av olika typer av särskilda boendeformer för vuxna är stort under de närmaste åren och antalet icke verkställda beslut har ökat. Det krävs ett målmedvetet planerings- och genomförandearbete på kort och på lång sikt.

Samarbete och samverkan mellan olika enheter, avdelningar och myndigheter är fortsatt ett utvecklingsområde. Personer med funktionsnedsättning hänvisas mellan olika aktörer även inom stadens egna förvaltningar. Utveckling av organisationsformer och konkreta arbetsrutiner behövs för att förbättra samverkan och underlätta medborgarens kontakter med berörda förvaltningar.

Staden kan på olika sätt bidra till att personer med funktionsnedsättning kommer in i arbetslivet. Flera arbetsmarknadsprojekt, anpassat studiematerial/stöd, vuxenutbildning samt tillgång till praktikplatser med coachning/support är några av de insatser som har riktats till ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Staden behöver bli en förebild som innehar tillgängliga arbetsplatser, erbjuder praktik och välkomnar anställda med funktionsnedsättning.

¹ Instruktion för funktionshinderombudsmannen i Stockholms stad (KS 2001)

² En stad för alla - Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016 (KF juni 2011)

1 Program för delaktighet

1.1 Alla nämnder och styrelser har ett ansvar

Stadens funktionshinderpolitiska mål för de kommande åren antogs av kommunfullmäktige i juni 2011 i form av Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016. Programmet är ett styrdokument för alla stadens nämnder och bolagsstyrelser.

Vägledande för programmet är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning³, de nationella inriktningsmålen och strategin⁴ för funktionshinderpolitiken⁵ samt stadens Vision 2030⁶. Programmets avsikt är att förbättra levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning och bidra till deltagande i samhället på lika villkor som andra. Programmet anger sju prioriterade mål för stadens funktionshinderpolitiska arbete för åren fram till 2016.

Programmet användes för första gången inför verksamhetsplanering för år 2012. Det framgår att nämnder och bolagsstyrelser har kommit olika långt när det gäller implementering av programmet.

I verksamhetsplaner för år 2012 redovisas i enlighet med budgetuppdrag ett stort antal aktiviteter utifrån programmets mål. Aktiviteter handlar i huvudsak om fysisk tillgänglighet, tillgänglig kommunikation och information, arbetsmarknadsfrågor samt bemötandefrågor.

Uppföljning av måluppfyllelsen av de funktionshinderpolitiska målen kommer att ske i anslutning till ordinarie verksamhetsuppföljning med stöd av det integrerade ledningssystemet (ILS).

Handisam⁷ har fått i uppgift att utveckla ett sammanhållet system för att beskriva, följa upp och analysera utvecklingen och genomslaget av funktionshinderpolitiken i Sverige. Olika typer av uppföljningar kommer att riktas till bland annat Sveriges kommuner.

1.2 Intresseorganisationernas roll har stärkts

Regeringens skrivelse⁸ om grunden för framtida strategin för funktionshinderpolitiken uppger att samverkan med handikapporganisationerna är en förutsättning för genomförandet av funktionshinderpolitiken.

Intresseorganisationer för olika funktionshindergrupper finns både på riksnivå, regionalt i länet och lokalt på kommunnivå. Med en del organisationer sker sam-

³ FN-konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (SD 2008)

⁴ Regeringens strategi: "En strategi för funktionshinderspolicen 2011-2016"

⁵ Regeringens skrivelse 2009/10:166: "Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt"

⁶ Stockholms stads Vision 2030 (KF 2007)

⁷ Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)

⁸ Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt (Regeringens skrivelse 2009/10:166)

verkar med regional länsorganisation eller med det aktuella riksförbundet. Stockholms stads samarbetspartners är i första hand följande tre organisationer:

- Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad, en paraplyorganisation för 29 lokala handikapporganisationer/föreningar
HSO samordnar organisationernas nomineringar till ledamöter i stadens 29 råd för funktionshinderfrågor (fh-råd)
- Förbundet för Delaktighet, Handlingskraft och Rörelsefrihet (DHR) – Stockholmsavdelningen
- Synskadades riksförbund (SRF) - Stockholms stad

Råd för funktionshinderfrågor (fh-råd), f.d handikappråd utgör Stockholms stads formella organisation för samverkan med handikapporganisationer. Instruktioner för fh-råd fastställdes år 2004⁹. Enligt instruktionen ska samtliga stadens nämnder och styrelser ha koppling till ett råd.

I anslutning till beslutet om stadens funktionshinderpolitiska mål beslutades att stadens fh-råd vid varje nämnd och styrelse ska aktivt medverka till att förverkliga stadens mål för delaktighet. Nämnder och styrelser ska i sin verksamhetsplanering efter dialog med de lokala råden besluta om vilka tre relevanta aktiviteter per berört mål som ska prioriteras för att under det kommande året bidra till målfyllelse. Råden ska vara delaktiga vid uppföljningen av åtgärder och resultat.

Arbetssättet med gemensamt framtagna aktiviteter är nytt och samarbetsrutiner varierar. En del ledamöter i fh-råd anser att de inte har tagit del av utformning av aktiviteter och en del har medverkat i viss mån.

Södermalms stadsdelsförvaltning lyfts fram av fh-rådsledamöter som ett gott exempel. Förvaltningsledningen och fh-rådet har gemensamt utformat verksamhetsplanens funktionshinderpolitiska aktiviteter.

Under år 2011 har socialnämnden tillsammans med äldrenämnden och den idéburna sektorn tagit fram ett förslag till en överenskommelse om principiella grunder för samverkan där beslut väntas av fullmäktige under 2012. Överenskommelsen vilar på principerna som togs fram i en motsvarande process inför den nationella överenskommelsen. Därutöver ska socialförvaltningen ta fram förslag till nya riktlinjer för bidragsgivning under år 2012.

Socialnämnden beviljade verksamhets- och projektbidrag motsvarande 101,6 mnkr för drygt 100 olika verksamheter. Av dessa bidrag avsåg 30-tal föreningar och verksamheter för personer med funktionsnedsättning. I stadens budget för år 2012 tillsattes 1 mnkr för lokala organisationernas intressepolitiska arbete.

Samarbetsformer mellan nämnder, styrelser och dess berörda fh-råd behöver utvecklas med fokus på de fastställda funktionshinderpolitiska målen.

⁹ Nya instruktioner för stadens handikappråd och Mandatperiodens längd för handikappråden (KF 2004 Dnr 326-2264/2003, 012-1472/2002)

1.3 Barnperspektivet behöver stärkas

Både FN:s barnkonvention¹⁰ och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning lyfter fram barnperspektivet. Barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem. Åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets mognad och ålder. Stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder ska erbjudas för att barnet ska kunna utöva denna rättighet.

Stadens funktionshinderinspektörer har under år 2011 granskat insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt LSS¹¹. Inspektionen visar på behov av att utveckla arbetsmetoder där barn och ungdomar kommer till tals. Även behovet av att utveckla rutiner kring Lex Sarah- bestämmelserna uppmärksammades vid granskningen.

Utredningsmodellen DUR¹² håller på att utvecklas inom socialförvaltningen. Avsikten är att utveckla barnperspektivet vid utredningar. Samtidigt utvecklas information som är direkt riktad till barn. DUR-Barn utredningsmodell har börjat testas på stadsdelsförvaltningarna Östermalm och Skärholmen.

”Trestegsmodellen” på Hägersten- Liljeholmens stadsdelsförvaltning är en utredningsmetod kopplad till DUR. Metoden avser att bättre lyfta fram barnets synpunkter i anslutning till utredningar. Modellen beskrivs som ett gott exempel i inspirationsmaterial för utveckling av arbetsformer utifrån barnperspektiv i projektet ”Egen växtkraft”¹³. Projektet är ett regeringsuppdrag hos Handisam¹⁴ i samarbete med Handikappförbunden och Barnombudsmannen.

Utbildningsnämndens har organiserats s.k. ”Ungdomsparlament” för att demokratisera stadens utbildningsnämnd. Över 600 ungdomar från nio gymnasieskolor deltog 2011 i händelsen. Denna typ av aktiviteter kan fokusera även på funktionshinderaspekter.

Som exempel på försök att utveckla delaktighet pågår ett projekt ”En stärkt röst”¹⁵ med åtta av de största ungdomsförbunden för personer med funktionsnedsättning. Syftet är att öka berörda ungdomars inflytande i samhället.

FO:s synpunkter och förslag:

Samarbetsformer mellan nämnder, styrelser och dess berörda fh-råd behöver utvecklas med fokus på de fastställda funktionshinderpolitiska målen.

Arbetsmetoder som förbättrar barn- och ungas delaktighet behöver utvecklas.

¹⁰ FN:s konvention om barnets rättigheter (1989)

¹¹ Funktionshinderinspektörernas rapport 4 - Bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt LSS

¹² DUR- Dokumentation Utvärdering Resultat - utredningsmodell

¹³ ”Lyssna på oss” och ”Vuxna ska lyssna på dig”

¹⁴ Handisam – Myndigheten för handikappolitisk samordning

¹⁵ ”En stärkt röst” – projekt finansierad av Allmänna Arvsfonden

2 Stöd och service – en förutsättning för delaktighet

Stöd och serviceinsatser samt även tillgång till hjälpmedel är en förutsättning för delaktighet för många med funktionsnedsättning. De viktigaste grundtankarna i Socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är att personer med funktionsnedsättning med insatsernas hjälp ska få möjlighet att leva som andra.

2.1 Myndighetsutövning och verkställighet

2.1.1 Likvärdig behandling inom staden brister

Det framkommer i kontakter med brukare, deras företrädare och handikapporganisationer att stadens medborgare inte behandlas likvärdigt oberoende var man bor i staden. Tolkning av lagar och riktlinjer skiljer sig vid beviljandet av stödinsatser.

Riktlinjer utarbetas och revideras fortlöpande. Socialnämnden har en samordnande roll i staden inom sitt verksamhetsområde. Förvaltningen har under år 2011 anordnat utbildningar i riktlinjer och rättspraxis i samarbete med stadens juridiska avdelning samt genomfört temadagar och seminarier. Syftet är att medborgarna ska ha tillgång till likvärdig omsorg oavsett var i staden de bor.

Jämlikhet i levnadsvillkor för kvinnor och män behöver uppmärksammas. Program för delaktighet betonar behovet av att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar samt kvinnor och män med funktionsnedsättning.

I regeringens uppföljning av den nationella handlingsplanen¹⁶ framgår att pojkar och män tar del av sociala stöd i betydligt större utsträckning än flickor och kvinnor med liknande situation. I Socialstyrelsens kartläggning¹⁷ framkommer att insatser i stort styrs av behoven men att det finns skillnaden kring vissa stödformer. Flickor/kvinnor diagnostiseras i mindre omfattning och går i viss mån miste om vissa stödinsatser. Det är vanligare att kvinnor vårdar sin make utan stöd från hemtjänsten än att män gör samma sak. Bland föräldrar till barn med funktionsnedsättning tar kvinnor ett större ansvar för omsorgsarbetet än män.

Socialförvaltningens årliga socialtjänstrapporter har börjat belysa frågan men det saknas tydlig uppföljning och analys av beviljade stödinsatser utifrån könsperspektiv.

Utsatthet hos kvinnor med funktionsnedsättning har uppmärksamats med kompetensutveckling till personalgrupper både inom Stockholms stad och i Länsstyrelsens regi. Stockholms Kriscentrum för kvinnor har flyttat till tillgängliga lokaler men ett fåtal av kvinnojourerna med skyddade boenden i Stockholms län är tillgängliga för kvinnor med rörelsehinder. Det är viktigt att kvinnofridsarbetet inkluderar frågor kring utsatthet hos kvinnor med funktionsnedsättning och att stödjande insatser och skyddade boenden är tillgängliga för personer med funk-

¹⁶ Regeringens skrivelse 2009/10:166: ”Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt”

¹⁷ Insatser till kvinnor och män med funktionsnedsättning, Kartläggning och analys av könsskillnader inom LSS och SoL (Socialstyrelsen 2011)

tionsnedsättning. Kvinnor med funktionsnedsättning ingår som en målgrupp i förslaget till stadens kvinnofridsprogram som utarbetades under år 2011¹⁸.

Samverkan måste förbättras. Många personer med funktionsnedsättning, deras företrädare och närstående redovisar svårigheter som de möter i kontakten med berörda myndigheter. De hänvisas mellan olika aktörer, myndigheter, avdelningar och enheter. Det förekommer samordningsproblem mellan och inom stadens egna förvaltningar.

En policy och modell för samverkan och samordning av insatser¹⁹ är en gemensam överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stad för att underlätta vardagen för vuxna personer med utvecklingsstörning som är i behov av stöd från båda huvudmännen. Det är oerhört viktigt att detta dokument används och leder till konkreta rutiner för samverkan för att brister i samverkan ska kunna elimineras. Policyn bygger på föreskrifter för samordnad habilitering och rehabilitering.

Socialnämnden har deltagit i KSL:s och landstingets arbete för att ta fram en gemensam länsövergripande rutin för samordning av rehabilitering och habilitering och arbetet pågår.

En överenskommelse om samverkan mellan kommunens socialpsykiatri och landstinget saknades under år 2011. Avtalet (2005-2009) blev uppsagt av landstinget och inom KSL pågår arbete för framtagande att en ny samverkansöverenskommelse. Stadsdelsförvaltningarnas uppfattning om nuvarande kvaliteten i samverkan varierar.

Individuella planer är ett instrument för bättre samordning. Möjligheten till individuell planering regleras både i lagarna SoL, HSL och LSS. Den individuella planen är ett instrument för samordning av insatser och tydliggör ansvarsfördelningen mellan olika aktörer kring den enskilda. Arbetsmetoder kring individuella planer är ett utvecklingsområde.

Samordning kring barn och unga är angeläget. Enligt RBU²⁰ som har undersökt omfattningen av kontakter kring barn och unga med rörelsehinder. I genomsnitt har dessa familjer kontakt med 17 olika personer/instanser kring sitt barn. Bristande samordning av insatser kring barn och unga med funktionsnedsättning har uppmärksammats i Riksrevisionens rapport²¹.

Stockholms län har sedan 2001 haft en gemensam BUS-policy²² som håller på att revideras. Stockholms läns landsting och länets 26 kommuner har enats om BUS-överenskommelse för att samordna vård och insatser kring barn i behov av särskilt stöd från både kommun och landsting samt på verksamheter som kommunen och landstinget har avtal med. Överenskommelsen omfattar barn under 18 år. Samver-

¹⁸ Stockholms stads program för kvinnofrid - mot våld i nära relationer 2012-2014 (Dnr 3.1-0532/2011)

¹⁹ En policy och modell för samverkan och samordning av insatser (Dnr 3-0078/2011)

²⁰ Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU)

²¹ "Samordning av stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Ett (o)lösligt problem?" (Riksrevisionens rapport 2011:17)

²² Policy för barn och ungdomar som behöver särskilt stöd från såväl kommunerna som landstinget (BUS-policy)

kan enligt ”BUS-anda” praktiseras i olika omfattning inom Stockholms stad och riktlinjer och stödande arbetsmaterial kring BUS håller på att utarbetas.

För barn i behov av särskilt stöd är det särskilt angeläget att övergången mellan förskola och skola organiseras väl. Strukturerat samarbete mellan utbildningsförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna har utvecklats för bra övergång mellan förskola och skola. Därutöver behövs bra samverkan mellan skola och socialtjänst. Revidering av rutiner för samverkan mellan skola och socialtjänst har påbörjats.

Behovet av bättre samordning efterfrågas av familjer med barn med funktionsnedsättning i Stockholms stad. Socialförvaltningen har ordnat gemensamma utbildningsinsatser för socialsekreterare och biståndshandläggare som arbetar med barn. Syftet har varit att förbättra samarbete och samordningen mellan olika verksamhetsområden.

Exempel från Göteborgs stad: Göteborgs stad har utifrån barnfamiljernas behov inrättat en samlad informations- och stödverksamhet (Lots) riktad till barn med funktionsnedsättning och deras familjer²³.

FO:s synpunkter och förslag:

Stadens fastställda riktlinjer måste praktiseras likvärdigt över staden.

Policydokument och överenskommelser för samverkan behöver resultera i lokala, konkreta arbetsrutiner för berörda yrkesgrupper.

Tillgång till stödinsatser ur könsperspektiv behöver följas upp.

2.1.2 Vet vi om de beviljade insatserna leder till utökad delaktighet i samhället?

Fokus på uppföljning av insatser är målet inom den nationella funktionshinderpolitiken inom socialpolitiken. ”Kunskapen om i vilken utsträckning de individuella stödets utformning bidrar till de övergripande handikappolitiska målen ska öka”²⁴. Detta ska följas upp av Socialstyrelsen som redovisar resultaten av myndigheternas statistik, uppföljningar och utvärderingar.

Uppföljningar i Stockholms stad behöver ha fokus på hur de stöd- och serviceinsatser som beviljas har bidragit till att personer med funktionsnedsättning har uppnått större delaktighet i samhället.

Program för kvalitetsutveckling²⁵ har utarbetats för Stockholms stad. Programmet lägger fokus på resultat för stockholmarna och framhåller att staden ska kommunicera aktivt, trovärdigt och tillgängligt. Det ska vara enkelt för stadens medborgare och brukare att framföra sina synpunkter och klagomål. Programmet framhåller goda exempel samt betonar ledarskapet och medarbetarnas betydelse för ett framgångsrikt kvalitetsarbete. Programmet för kvalitetsutveckling som stäl-

²³ Lots för barn med funktionsnedsättning – Göteborgs stad

²⁴ Underlag till strategi för funktionshindervispolitiken (Handisam Serie A 2010:10)

²⁵ Program för kvalitetsutveckling (Dnr 009-1322/2011)

ler grundläggande krav på alla nämnder och styrelser i staden och även på verksamheter som drivs på entreprenad åt staden.

Uppföljning av ingångna avtal både inom LOV och LOU samt uppföljning av fattade individuella biståndsbeslut är en förutsättning för säkerställandet av god kvalitet. Socialnämnden har ansvar för uppföljning av ca 300 avtal. Stadsdelsnämnderna ansvarar för uppföljning av avtalen på individnivå. Formulering av mål för de beslutade insatser och uppföljning av genomförandeplaner och resultat är ett utvecklingsområde.

Utredningsmodellen DUR har genomförts för handläggning av ärenden inom socialpsykiatri och funktionshinderområdet. Utveckling av utredningsmodellen har fortsatt under 2011. Från år 2012 ska alla utredningar för vuxna med funktionsnedsättning genomföras med stöd av DUR-utredningsmodellen. Utvecklingsarbetet för bättre uppföljning av hur uppsatta delmål och mål uppnås har påbörjats. Brukarens själv ska vara delaktig vid utredningen. Insatserna/rättigheterna ska kommuniceras tydligt och begripligt direkt till brukaren.

Socialförvaltningen och äldreförvaltningen har startat utvecklingsarbete kring e-tjänst. Det ska vara möjligt för äldre och för personer med olika typer av funktionsnedsättningar att ansöka om stöd och service via internet. Syftet är att utveckla bättre tillgänglighet till myndighetsutövning.

Kontinuitet i myndighetsutövning brister. FO får återkommande synpunkter från medborgarna om bristande kontinuitet i kontakter med stadens myndighetsutövning. Det upplevs påfrestande att ständigt upprepa sin historia och sina levnadsförhållanden.

Enligt socialtjänstförvaltningens uppföljningar har omsättningen bland handläggare inom funktionshinderomsorgen varit omkring 30 % per år under de senaste åren. Handläggarna uppger att skälen till omsättning är att administrativa rutiner allt mer dominerar yrkesrollen. Byte av arbetsplats påverkar ofta löneutvecklingen positivt och nyexaminerade socionomer anser att deras förväntningar på socialt arbete inte överensstämmer med yrkesrollen som biståndshandläggare.

Handläggarnas arbetsförhållanden behöver utredas och utvecklas för att minska personalomsättningen och förbättra kontinuiteten för brukaren.

2.1.3 Antalet icke verkställda beslut om särskilt boende ökar

Kommunen ska enligt socialtjänstlagen och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) rapportera alla gynnande beslut som inte har verkställts inom tre månader till Socialstyrelsen och till kommunens revisorer.

Vid utgången av år 2011 fanns 45 icke verkställda beslut enligt LSS varav 24 gällde boende för vuxna vilket innebär en ökning av ärenden under året. Vid samma tidpunkt fanns 16 icke verkställda beslut enligt SoL där behovet av kontaktperson och kontaktfamilj dominerar.

Ökning av antalet icke verkställda beslut om boende är oroande men väntat med tanke på uppgifter om aktuella behov och att produktion av nya bostäder har under det aktuella året varit nästintill obefintlig. Stadsdelsnämnderna har det fortsat-

ta ansvaret för produktion av bostäder med särskild service och stadsledningskontoret leder genomförandearbetet.

Verkställande av beslut om kontaktpersoner är delvis en fråga om bristen på kontaktpersoner/-familjer men även en fråga om matchning av berörda personer. Socialnämnden ska enligt KF:s uppdrag inrätta förmedling av kontaktpersoner och -familjer enligt Sol och LSS. Även inrättandet av en eventuell kontaktmannapool utreds.

2.1.4 Tillgången till stöd har delvis minskat

Under år 2011 har följande stödinsatser varit aktuella för diskussioner angående bristande tillgång till stödinsatser:

Personlig assistans ersätts med hemtjänstinsatser. Antalet personer som beviljats statlig personlig assistans av Försäkringskassan har minskat sedan år 2009 som följd av reformering av det statliga stödet. Beviljandet av kommunens stödinsatser av personlig assistans enligt LSS och hemtjänst i assistansliknande form har ökat. En del personer har förlorat ett långvarigt stöd i form av personlig assistans som numera ersätts med hemtjänstinsatser. Många med funktionsnedsättning har kontaktat FO och beskrivit en situation där aktiviteter utanför bostaden har blivit kraftigt begränsade. Det har bland annat handlat om deltagande i föreningslivet och på fritidsaktiviteter.

Tillgång till ledsagning har minskat. Målen om högre grad av delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättningar förutsätter i många fall tillgång till ledsagning beroende på samhällets otillgänglighet och/eller på personens behov av personligt stöd.

Enligt Socialstyrelsens kartläggning finns stora skillnader i den ledsagning som ges av Sveriges kommuner och stödet ges inte på lika villkor²⁶. Både Synskadades riksförbund (SRF), Föreningen Sveriges Dövblinda (FSDB) samt Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB) har framfört att det har skett en minskning av ledsagningsstöd till fritidsaktiviteter för berörda målgrupper.

Enligt föreningarna gäller olika praxis vid beviljandet av ledsagning beroende på var man bor i staden. Enligt gode män har flera stadsdelsnämnder slutat att bevilja ledsagning för en individuell semesterresa då enbart gemensamma semestrar med de övriga i gruppboenden kvarstår. Denna tendens är ett tecken på gamla institutionsvanor som är i motsats till principer om delaktighet i samhället.

Preliminära statistikuppgifter framtagna av socialförvaltningen visar att antalet beslutade ledsagningstimmar både enligt SOL och LSS tydligt har minskat sedan år 2009. Socialförvaltningen har med anledning av alla synpunkter och frågor kring ledsagning påbörjat en fördjupad analys i syfte att klarlägga de faktiska förhållandena.

Heminstruktörsinsatser varierar inom staden. Heminstruktörer ger stöd till personer med syn- och/eller hörselskador. SRF i Stockholms stad har under flera

²⁶ Ledsagning enligt LSS och SOL - kartläggning av kommunernas insatser (Socialstyrelsen 2010)

års tid påtalat att heminstruktörernas insatser utformats olika inom staden. En del personer med synskador har ingen tillgång till denna resurs.

Enligt socialförvaltningens uppgifter gällande år 2011 fanns totalt 14 heminstruktörer i staden. På sex av stadsdelsnämnderna får instruktören ge stöd enbart för personer över 65 år. Samtliga instruktörer var organisatoriskt placerade inom äldreomsorgen. Enligt uppdrag i budget för 2012 ska insatsen utredas och organiseras mer lika och sammanhållet över staden.

Boendestöd med olika kompetenser efterfrågas. Boendestöd ingår i valfrihetsreformen som en insats inom socialpsykiatri. I huvudsak har insatsen riktat sig till personer inom socialpsykiatri. En mindre del av boendestödsverksamheter har erbjudit stöd även till personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

Utöver personer inom socialpsykiatri efterfrågas boendestöd av personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Allt oftare efterfrågas denna typ av stöd även av personer med lindrig utvecklingsstörning som önskar att bo i egna lägenheter utanför särskilda boendeformer.

Boendestöd är en insats som kan förebygga behovet av mer omfattande stödinsatser. Enligt stadens biståndshandläggare finns stor efterfrågan på boendestöd med olika kompetenser och även på andra tider utöver dagtid på vardagar. Boendestöd med olika kompetenser behöver utvecklas.

Tillgång till stöd av personligt ombud har minskat. Personligt ombud är en viktig stödresurs för många med psykisk funktionsnedsättning. Även personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar efterfrågar denna resurs utifrån sina behov.

Från och med september 2009 bedrev Stockholms stadsmission verksamheten för Stockholms stads räkning med undantag för Östermalms stadsdelsförvaltning och Enheten för hemlösa. Staden har erhållit statsbidrag för verksamheten. Enligt socialförvaltningen har Stadsmissionen och ombuden bedrivit ett gediget utvecklings- och kvalitetsarbete.

Avtalet med Stadsmissionen avseende personligt ombud förlängdes inte då stadsdelsförvaltningarna valde att ta tillbaka verksamheten i egen regi från september 2011. Stadsdelsförvaltningarnas verksamhet med personligt ombud har under år 2011 minskat från 18 ombud till 11. Därutöver finns två personliga ombud för hemlösa genom Stadsmissionen. Vanligaste orsaken till kontakt med personligt ombud har varit försäkringsärenden, privatekonomi och personligt stöd. Under år 2011 har man tagit fram en metodbok och genomfört en brukarrevision av verksamheten i samarbete brukarorganisationen RSMH²⁷.

Stöd till anhöriga/närstående behöver utvecklas. Kommunen är enligt socialtjänstlagen skyldig att erbjuda stöd och underlätta för den som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller har funktionsnedsättning. Det kan även handla om anhöriga till personer med missbruks- och beroendeproblem.

²⁷ Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH)

Strategi för stödet till närstående ska utarbetas. Arbete med stadens strategi/anhörigstödsprogram har påbörjats på socialförvaltningen. Strategin/ programmet behöver vara gemensamt för alla verksamhetsområden och beskriva stödformer som kan erbjudas av staden.

Det mest påtagliga stödet till närstående/anhöriga är att familjemedlemmen/närstående med funktionsnedsättning får bra och adekvat stöd. Därutöver kan den närstående behöva t.ex. avlösning, samtalsstöd enskild eller i grupp.

Närstående i behov av stöd kommer från olika åldersgrupper och ställs inför olika typer av utmaningar. Stadsdelnämnder behöver samarbeta och samordna kompetens och stöd utifrån olika typer av behov. Socialförvaltningen har initierat ett nätverk för stadsdelsnämndernas anhörigkonsulenter samt ordnat gemensam utbildningssatsning under år 2011.

Information och stöd till brukaren behöver utvecklas. Många brukare framhåller i kontakter med FO behovet av stöd i form av kuratorskontakt, personligt ombud eller liknande som kan vara behjälplig exempelvis vid nödvändiga myndighetskontakter. En del personer med funktionsnedsättningar har svårt att föra sin talan och saknar kunskap om lagstiftning och regelverk.

Stockholms stad har sedan år 1995 haft avtal med stödverksamheten BOSSE - Råd, stöd och kunskapscenter som har haft ett uppdrag att stödja personer med funktionsnedsättning i åldrarna. Totalt ca 370 personer från Stockholms stad sökte stöd från verksamheten under år 2011 (55 % av samtliga). Diskussioner om förutsättningarna för fortsatt ekonomiskt stöd till BOSSE har inletts under 2011.

Exempel från Göteborgs stad: Brukarstödcentrum ger råd, stöd och vägledning och är en stödverksamhet inom funktionshinderområdet. Verksamheten drivs av Handikappföreningarnas samarbetsorgan HSO i Göteborg på uppdrag av Göteborgs stad och riktas till både barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Utveckling av ett särskilt Barnbrukarcenter/Lotsverksamhet påbörjades år 2011 inför verksamhetens start 2012.

FO:s synpunkter och förslag:

Formulering av mål för de beslutade insatserna samt uppföljning av genomförandeplaner och resultat är ett utvecklingsområde.

Stödinsatser i form av ledsagning, kontaktpersoner och boendestöd samt stöd av heminstruktör behöver utgå likvärdigt i staden.

Boendestöd med olika kompetenser/inriktning behöver utvecklas för att möta behoven hos bland annat personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Biståndshandläggarnas arbetsförhållanden behöver utredas och utvecklas för att personalomsättningen ska minska och kontinuiteten för brukaren ska förbättras.

2.2 Valfriheten har delvis ökat

Under år 2011 gällde valfrihet enligt LOV²⁸ beträffande flera stödinsatser inom stöd och service för personer med funktionsnedsättning samt inom socialpsykiatrin. Gällande korttidstillsyn för skolutgång över 12 år enligt LSS påbörjades utredning angående eventuell framtida ingång till valfrihetssystemet.

2.2.1 Valfrihet kring flera insatserna har ökat

Personer med funktionsnedsättning kan nu välja daglig verksamhet enligt LSS och inom socialpsykiatrin kan väljas sysselsättning enligt SoL. Det finns ett relativt brett utbud av verksamheter. Stadsdelsgränser ska inte innebära några hinder. Korttidsboende kan väljas utifrån inriktning och utformning enligt brukarens önskemål. Inom ledsagning, avlösning, och hemtjänst finns ett varierande utbud av valbara verksamheter. Inom personlig assistans har ”valfrihet” funnits i praktiken sedan reformens införande år 1994.

2.2.2 Valfrihet i boendeformer existerar inte i praktiken

Reell möjlighet till valfrihet för boende för vuxna och barn/unga med funktionsnedsättning saknas. Både inom socialpsykiatrin och inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning saknas tillräckligt utbud av bostäder. Nämnarna har varit tvungna att själva upphandla bostäder med särskild service utanför valfrihetssystemet. Bristituationen tvingar till lösningar även långt utanför den egna kommunen. Brukarens valmöjligheter är begränsade och kostnaderna för insatsen har blivit svårare att styra. Den privata sektorns intresse för valfrihetsreformen inom boende för vuxna har uteblivit. Bristituationen i staden innebär att efterfrågan finns trots högre ersättningsnivåer än de inom valfrihetsreformen.

Brukarna har få alternativ att välja emellan när det gäller boende för barn²⁹. Valfrihet i boende för barn och ungdomar har minskat då de valbara alternativen är enbart fyra verksamheter. Innan valfrihetsreformen fanns tillgång till 52 verksamheter (inkl 22 i Södertälje kommun) för berörda barn och unga inom länet. Barn och deras vårdnadshavare är nu i första hand hänvisade till de fyra valbara alternativen. Den särskilda kompetensen och inriktningen som eventuellt behövs går ej att tillgodose med de fyra valbara alternativen. Situationen medför även brister kring personsammansättning av boende med mycket varierande behov då det lediga valbara alternativet ska väljas i första hand.

Socialförvaltningen har tillsammans med stadsdelsförvaltningarna arbetat med utveckling av avtalsuppföljning. Ett förslag till modell för avtalsuppföljning av verksamheter som ingår i LOV har utarbetats.

Brucarundersökningarnas trovärdighet behöver öka. Årliga brukarundersökningar efterfrågar synpunkter på bland annat insatsernas kvalitet. Staden har genomfört regelbundna brukarundersökningar för att följa upp de av Kommunfullmäktige uppsatta målen. Resultat presenteras på stadens webb – Jämför service³⁰.

²⁸ Lagen om valfrihet (LOV)

²⁹ Funktionshinderinspektörernas årsrapport 2011

³⁰ <http://www.stockholm.se/jamfor>

Från och med 2009 har kommungemensamma brukarundersökningar genomförts inom permanent boende, daglig verksamhet och korttidshem. Utformningen av enkätfrågor har årligen utvecklats. Det betonas att brukaren själv måste vara den som uttrycker sina åsikter.

Nämnderna ska beakta de områden där resultaten varit mindre bra och genomföra förbättringsinsatser. År 2011 har svarsfrekvensen i brukarundersökningar inom funktionshinderområdet varit 46-51 %. Högre svarsfrekvens skulle öka trovärdigheten i undersökningarna.

Alla stadens enkätundersökningar behöver uppmärksamma frågeställningar utifrån funktionshinderaspekter för att ge en bild av livssituationen och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning. De svarande själva kan få en fråga där de förväntas uppge om de anser sig ha någon typ av funktionsnedsättning. Enkät-svaren ger kunskap om den aktuella frågan utifrån funktionshinderaspekter. Den senaste trygghetsmätningen och brukarundersökningen om sommarkollo är goda exempel på att frågor riktade till personer med funktionsnedsättningar ger värdefulla kunskaper i undersökningar.

FO:s synpunkter och förslag:

Valfrihet i anslutning till beviljandet av boende kan inte förverkligas innan bristen på olika typer av boendeformer är löst. Det krävs ett målmedvetet planerings- och genomförandearbete på kort och på lång sikt.

Metoder kring brukarundersökningar behöver utvecklas så att svarsfrekvensen ökar samtidigt som det säkerställs att brukaren själv har kommit till tals i undersökningen.

Stadens samtliga enkätundersökningar och studier som riktar sig till allmänheten behöver ställa adekvata frågor utifrån funktionshinderaspekter. Undersökningar behövs för att inhämta kunskap om levnadsförhållanden och delaktighet beträffande medborgare med funktionsnedsättning.

3 Stadens funktionshinderpolitiska mål

Stadens övergripande funktionshinderpolitiska mål är: ”I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap”. Därutöver finns sju prioriterade mål inom områden: Fysisk tillgänglighet, Kommunikation/information, Kunskap och bemötande, Utbildning, Arbete, Bostad och Fritid.

3.1 Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö

Enligt Budget 2011 ska Stockholm vara en attraktiv, trygg, tillgänglig och växande stad för boende, företagare och besökare. Brister i tillgänglighet måste kontinuerligt kartläggas och åtgärdas.

3.1.1 Från ett projekt till ett ansvar för alla

Från år 2011 har tillgänglighetsarbetet övergått från att vara ett projekt till ett ansvar för alla nämnder och bolagsstyrelser. Detta ansvar framgår både i stadens funktionshinderpolitiska program³¹ samt i stadens budget för både år 2011 och 2012. En central medelsreserv har varit avsatt för tillgänglighetsinvesteringar motsvarande 50 mnkr per år. De senaste 12 årens tillgänglighetsarbete i projektform har slutredovisats³² och presenterats även i form av en bok och i filmer.³³

Tillgänglighet till fullmäktigesalen och till andra möteslokaler i staden är en demokratifråga. Fastighetsnämnden fattat beslut om att ordna hiss till fullmäktigesalens åhörarläktare.

Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö³⁴ ska fortsätta att tillämpas inom stadens förvaltningar och bolag samt i stadens exploateringsavtal med andra byggherrar. Handboken är aktuell för en översyn utifrån ändringar i Plan- och Bygglagen (PBL).

På trafikkontoret finns fortsatt stor kompetens och erfarenhet i tillgänglighetsfrågor. Utöver allas ansvar för tillgänglighetsskapande åtgärder har Tillgänglighetsgruppen inom kontoret haft fortsatt ansvar för att driva och utveckla trafikkontorets tillgänglighetsarbete både inom trafikplanering och kring anläggning.

Stadsbyggnadskontoret har för detaljplaneärenden tagit fram en checklista för nämndens fh-råd. Checklistan avser att underlätta fh-rådets prioritering av ärenden som är principiellt viktiga och även komplicerade ur tillgänglighetsaspekter.

Utvecklings- och utvärderingsprojekt är en viktig del av effektivt tillgänglighetsarbete. Trafikkontoret har påbörjade projekt kring ledstråk, kontrastmarkering av trappor och trafiksignaler. Därutöver finns projektet eAdept, en navigeringstjänst för synskadade, som kräver klargöranden kring framtida finansiering.

Samlad kunskap om tillgänglighetskonsulter och sakkunniga i landet finns att tillgå. Handisam har samlat kompetens som finns inom det kommersiella konsultutbudet av tillgänglig fysisk, informativ och kommunikativ miljö. Det har bildats ett nationellt nätverk av fristående konsulter som finns listade i en databas med kompetens- och referensuppgifter³⁵. I plan- och bygglagen regleras ett system med sakkunniga kontrollanter. Det finns regler för certifiering av sakkunniga av tillgänglighet. Certifierade tillgänglighetskonsulter redovisas på Boverkets hemsida³⁶.

Nätverk av kontaktpersoner i tillgänglighetsfrågor behövs i staden. Det behövs kunskap om kompetens i tillgänglighetsfrågor för att stadens samtliga nämnder och styrelser ska kunna ta sitt ansvar beträffande framgångsrikt tillgänglighetsarbete. Ett nätverk och uppgifter på kontaktpersoner/ansvariga i tillgänglig-

³¹ Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016

³² Tillgänglighetsprojektet åren 1999-2010 – Slutredovisning (Dnr 326-1282/2011)

³³ Stockholm-staden för alla - Tolv år med tillgänglighetsprojektet (Trafikkontoret 2011)

³⁴ Stockholm - en stad för alla - Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö (Trafikkontoret 2008)

³⁵ <http://www.handisam.se/Tillganglig-verksamhet/Tillganglighetskonsulter/>

³⁶ www.boverket.se

hetsarbete från stadens nämnder och bolag efterfrågas även från samarbetande myndigheter, organisationer och av näringslivet.

Det finns tillgång till ett nationellt nätverk i tillgänglighetsarbete som är kopplat till Handisam och Sveriges kommuner och landsting. Staden har varit värd för nätverkets konferens hösten 2011. Ett tiotal personer från stadens förvaltningar (trafikkontoret, stadsbyggnadskontoret, arbetsmarknadsförvaltningen och idrottsförvaltningen samt FO) är representerade i detta nätverk.

Trafikkontorets webbplats www.stockholm.se/tillganglig behöver bevaras och utvecklas. På webbplatsen finns värdefull information och material med koppling till tillgänglighetsfrågor. Ansvar för den aktuella webbplatsen är för närvarande oklart. Det är angeläget att webbplatsen kvarstår och utvecklas som ett verktyg för i tillgänglighetsfrågor inom stadens nämnder och bolag

3.1.2 Aktiv tillsyn av enkelt avhjälpta hinder saknas

I plan- och bygglagen (PBL) och i Boverkets byggregler (BBR) finns utförliga regler för tillgänglighet och användbarhet i den byggda miljön vid nybyggnad, ombyggnad och ändring. I PBL finns också en bestämmelse om att enkelt avhjälpta hinder ska undanröjas i befintliga byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Lokaler dit allmänheten har tillträde är lokaler som riktar sig till och används av allmänheten. Med allmän plats avses gator, vägar, torg och parker.

Staden tog emot endast sju anmälningar under 2011. Stadsbyggnadskontoret har inte avsatt resurser för aktiv tillsyn av enkelt avhjälpta hinder. Webbplats för felanmälan³⁷ behöver marknadsföras som en kanal för anmälan om otillgänglighet inom staden.

Personer med funktionsnedsättning behöver kunskap om tillgänglighet vid planering av förflyttning och vistelse i staden. Tillgänglighetsguiden Entré Stockholm behöver utvecklas för att guiden ska ge medborgaren bästa möjliga hjälp. Stadsbyggnadskontoret har påbörjat en förstudie om guidens framtid och utformning.

St Julian-priset och kampanjen i anslutning till priset har haft ett syfte att bland annat sprida kunskap om bestämmelserna kring s.k. enkelt avhjälpta hinder. Utdelning av utmärkelsen har haft ett syfte att uppmärksamma goda exempel och stimulera till bland annat tillgängligt näringsliv. Förberedelser för den fortsatta kampanjen har påbörjats under ledning av stadsledningskontoret.

3.1.3 Otrygghet större hos personer med funktionsnedsättning

Trygghetsmätningen "Trygg i Stockholm" genomfördes för andra gången år 2011. För första gången ställdes även frågor riktade till personer med funktionsnedsättning. I trygghetsmätningen framkom att personer med funktionsnedsättning uppgav i dubbelt så stor utsträckning att de är oroliga för att utsättas för rån. De har närmare tre gånger så stor andel som anger att de är oroliga eller att de inte

³⁷ <http://www.stockholm.se/felanmalan>

går ut efter mörkrets inbrott p.g.a. rädsla att bli utsatta för brott. Personer med funktionsnedsättning behöver uppmärksammas vid trygghetsskapande åtgärder.

Stadens regler för handikapparkeringstillstånd utesluter personer med omfattande armskador. Parkeringsförhållanden för personer som saknar armar eller har omfattande armskador har uppmärksamats genom föreningen FfdN.³⁸ Trafikkontoret följer strikt Transportstyrelsens regelverk. Handikapparkeringstillstånd beviljas till personer med rörelsehinder och det görs inga avvikelser beträffande personer som saknar armar eller har omfattande armskador. En del kommuner har anpassat sina regler till armskadades fördel. Personerna i fråga har stora svårigheter att använda allmänna kommunikationer p.g.a. problem med bagage, klädsel, otrygghet mm. Frågan inom Stockholms stad berör ett mindre antal medborgare men parkeringssvårigheter för denna grupp innebär stora svårigheter i vardagen och en del får svårigheter att kunna arbeta.

Stadens lokala ordningsstadgar behöver kompletteras gällande assistanshundar. Förbudet att medföra en hund till allmänna platser och till offentliga lokaler regleras i ordningsstadgar. Stockholms stads ordningsstadgar anger enbart ledarhund för synskadad och polishund i tjänst. Utveckling av stöd och serviceinsatser har medfört att det utbildas service- och signalhundar (s.k. assistanshundar) som stöd för personer med funktionsnedsättningar. Dessa hundar ersätter personella stödinsatser och innebär trygghet t.ex. för hundägaren med epilepsi.

Hjälpmiddelsinstitutet har haft ett regeringsuppdrag kring assistanshundar. I detta uppdrag anser Regeringen att service- och signalhundar likställs med ledarhundar i lokala ordningsstadgan. I likhet med vad som gjorts i stora delar av landets kommuner, behöver stadens ordningsstadgar/föreskrifter kompletteras med ett tillägg om assistanshundar.

FO:s synpunkter och förslag:

Trafikkontorets webbplats www.stockholm.se/tillganglig för tillgänglighetsfrågor behöver bevaras och utvecklas som en kunskapskälla och informationsplats i tillgänglighetsfrågor.

Samtliga av stadens förvaltningar behöver utse en kontaktperson/ansvarig i tillgänglighetsfrågor.

Tillsyn av enkelt avhjälpna hinder behöver prioriteras och stadens webbplats för felanmälan <http://www.stockholm.se/felanmalan> behöver marknadsföras som en kanal för anmälan om otillgänglighet inom staden.

Ändring av parkeringsbestämmelserna för gravt armskadade behöver övervägas.

Staden behöver ändra förordningsstadgan beträffande assistanshundar.

³⁸ Föreningen för de Neurosedynskade (FfdN)

3.2 Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

Ett nytt kommunikationsprogram³⁹ har utarbetats för Stockholms stad. Programmet gäller från 1 januari 2012 till 31 december 2015. Målet för stadens kommunikation år 2015 är en tillgänglig och tydlig kommunikation, att staden är en kommunicerande organisation och att attityden till visionen om ett Stockholm i världsklass är starkt.

Tillgänglig kommuninformation tillgodoses med service som levererar tillgängliga offentliga handlingar på önskade medier och att olika former av möten för allmänheten sker i tillgängliga möteslokaler och med tillgängliga möteshandlingar. Även valfrihetsreformen inom bland annat inom skola och socialtjänst förutsätter att medborgaren kan ta del av information och vägledning.

Kommunikation innefattar bland annat: språk, textning, punktskrift, tillgängliga multimedier, lättläst och IT. Språk innefattar bland annat talade språk, svenskt teckenspråk och andra former av icke talade språk.

3.2.1 Stadens webbplats och e-tjänster utvecklas

Stadens webbplats www.stockholm.se är upplagd enligt riktlinjer⁴⁰ för tillgänglig hemsida. Stockholms stad har som mål att öka möjligheterna för stockholmarna att själva utföra sina ärenden bl. a. via utveckling av e-tjänster som ska kunna användas oavsett användarens förutsättningar. E-tjänster ska vara användbar även för medborgare som är döva, har hörselskador, synskador eller kognitiva svårigheter. Cirka ca 500 webbredaktörer lägger ut information på webbplatsen. Dessa nyckelfunktioner behöver kunskaper om kraven på tillgänglig kommunikation.

Stockholms stad arbetar centralt för att samla in synpunkter och kommunicera utvecklingsinsatser. En referensgrupp för stadens webbplats och generella e-utveckling bestående av representanter från handikapporganisationer träffas tre gånger per år.

Stadens e-tjänster samlas fortsättningsvis i tjänsten ”Mina sidor” där medborgare med en och samma inloggning kan få tillgång till och överblick över sina kontakter med och ärenden i staden.

Projektet ”Ansökan om stöd och service” har påbörjats och avser utveckling av en E-tjänst där personer med funktionsnedsättning samt äldre kan ansöka om stöd och service enligt SoL och LSS via stadens hemsida. E-tjänsten planeras bli tillgänglig för medborgarna under senare delen av 2012.

³⁹ Kommunikationsprogram för Stockholms stad 2012-2015 (Dnr 050-2895/2010)

⁴⁰ Web Accessibility Initiative (WAI)

Skolwebbens tillgänglighet har fått kritik för sin otillgänglighet. Vårdnadshavare med synskador kan inte ta del av samma information som andra. Problemen med webbplatsen har analyserats och förbättringsarbete pågår.

3.2.2 Kunskap om tillgänglig information ökar

Kunskap om inläsningstjänster och lättläst har ökat. Inläsningstjänster avser produktion av handlingar/material på tillgängliga medier. Upphandling av tjänster har genomförts under år 2010. Tjugo av stadens nämnder deltog i upphandlingen. Alla nämnders och styrelser verksamheter har dock skyldighet att producera information och handlingar på tillgängliga medier. Tillgänglighet till stadens offentliga handlingar varierar men medvetenheten har stadigt ökat.

Personer med utvecklingsstörning, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, läs- och skrivsvårigheter, demenssjukdomar och personer med bristande språkkunskaper i svenska har behov av information i lättläst form. Det har skett en positiv utveckling när det gäller produktion av lättläst och inläst material samt att uttrycka sig mer begripligt.

Kunskapen om hörselteknik behöver öka. Hörselskadades förening i Stockholm (HRF) har under ett antal år undersökt förekomsten av hörselteknisk utrustning i samlingssalar/aulor i stadens grund- och gymnasieskolor och i lokaler för stadsdelsnämndernas öppna sammanträden. Genomgången påtalade stora brister i hörseltillgänglighet. Hörselteknisk utrustning, inklusive kunskap om hur den fungerar, behöver bli en självklar del av en tillgänglig verksamhet.

I verksamhetsplaner inför år 2012 har flera av stadens nämnder planerat aktiviteter beträffande hörseltillgänglighet. Stadens bibliotek och kulturlokaler har fortlöpande installerat hörselteknik i sina lokaler. Fler förvaltningar har skaffat sig mobila hörselslingor som kan bokas till sammanträden vid behov.

3.3 Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne

3.3.1 Omfattande utbildningsinsatser har genomförts

Projekt Carpe (EU-projekt) har pågått som ett utvecklings- och samverkansprojekt inom funktionshinderområdet i Stockholms län där totalt 19 av länets 26 kommuner har ingått i projektet. Många medarbetare inom funktionshinderområdet saknar relevant utbildning för yrket. Projektet har genomfört omfattande kompetensutvecklingsinsatser utifrån verksamheternas behov. Av drygt 6000 månadsanställda medarbetare i Carpe- medlemkommuner har ca 4500 deltagit i någon av projektets kompetensutvecklingsaktiviteter under åren 2009-2011. Det treåriga projekt Carpe övergår till Projekt Carpe 2. Projekt Carpe har även haft nationellt

samarbete i kompetensfrågor och utarbetat material om yrkeskrav för medarbetare inom funktionshinderområdet ⁴¹.

Forum CARPE -funktion för verksamhets- och yrkesutveckling har förberetts under år 2011 och startar april 2012. Forumet ska bli en gemensam satsning mellan deltagande kommuner i Stockholms län med Stockholms stad som administrativt ansvarig för satsningen.

I socialnämndens budget för år 2011 ingick 11.0 mnkr för utbildningsinsatser inom området stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Utbildningar har genomförts under år 2011 för cirka 2 200 medarbetare som i huvudsak arbetar inom funktionshinderområdet. Innehållet har handlat bland annat om lagstiftning, riktlinjer, bemötande, neuropsykiatri, föräldrar med utvecklingsstörning/kognitiv funktionsnedsättning samt våldutsatta kvinnor med funktionsnedsättning. SNIS- Stockholms neuropsykiatri i samverkan är ett projekt med stöd av statsbidrag med Karolinska Institutet som huvudman. I samverkan med socialnämnden och landstinget ordnades gemensamma utbildningar inom fyra stadsdelsförvaltningar tillsammans med den psykiatrivetsamhet som man samarbetar med inom stadsdelen. Projektet fortsätter under 2012.

Bemötandeguide ska skapas inom socialförvaltningen. Det har funnits efterfrågan på en ”bemötandeguide” som ger baskunskaper om viktiga aspekter i mötet med personer med olika typer av funktionsnedsättningar. Avsikten är att öka kunskap och förbättra bemötandet. Socialförvaltningen har påbörjat arbetet med att skapa en bemötandeguide som planeras att rikta sig till beslutsfattare, personal och allmänheten. Guiden utformas i samarbete med handikapporganisationer.

FO:s synpunkter och förslag:

Kunskap om levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning behöver återkommande uppmärksammas vid utbildningsinsatser mm för att åstadkomma ändrade attityder och förbättra bemötandet.

3.4 Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning gäller för alla skolformer: förskola, förskoleklass, grundskola, obligatoriska särskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola samt vuxenutbildning. År 2011 fanns i Stockholms stad 147 kommunala grundskolor och 110 i fristående regi samt 5 kommunala gymnasieskolor och 61 i fristående regi.

3.4.1 Tillgänglig skola är en skola för alla

Fysisk tillgänglighet som fungerar för elever med rörelsehinder, synskador och hörselskador är en förutsättning för likvärdig skolgång. Tillgänglighet behövs även för elevens vårdnadshavare med funktionsnedsättning.

⁴¹ Yrkeskrav - Generella kunskaper för medarbetare inom verksamhetsområdet ”stöd och service till personer med funktionsnedsättning”. www.projektcarpe.se

Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) arbetar systematiskt med tillgänglighetsskapande insatser vid om-, till- och nybyggnation. Under år 2011 investerades 23 mkr i direkta tillgänglighetsåtgärder i totalt 130 projekt. Åtgärderna har handlat om allt från enkel kontrastmarkering till stora projekt med hissar.

För samtliga 180 skolor har skapats program med förslag på tillgänglighetsåtgärder. I samråd med utbildningsförvaltningen har SISAB genomfört tillgänglighetsanpassningar i tre ”pilotskolor” och skaffat lärdom inför framtida åtgärder i stadens skolor.

Valfriheten i skolan är lika viktig för barn med funktionsnedsättning som för andra. Valfriheten begränsas av bland annat otillgänglighet. Enligt vårdnadshavare för elever med funktionsnedsättning behövs mer information om den valbara skolans tillgänglighet, pedagogik och stöd till sina elever i behov av särskilt stöd utöver den neutrala informationen som presenteras på Jämför Service.

3.4.2 Stöd till elever i behov av särskilt stöd utvecklas

Åtgärdsprogram ska utarbetas för varje elev i behov av särskilt stöd. Samtliga grundskolor har deltagit i en utbildningssatsning i syfte att öka medvetenheten kring åtgärdsprogrammet som verktyg i arbetet med eleven.

Skolinspektörernas rapport visar att arbetet med elever i behov av särskilt stöd har utvecklats positivt på många skolor och att man provar nya lösningar och använder varierade arbetsformer utifrån elevernas behov. Elevernas känsla för trygghet och trivsel i skolan har ökat mellan läsåren 09/10 och 10/11 enligt elevhälsoenkäten som besvaras av elever som möter skolkurator, psykolog och/eller specialpedagog/speciallärare.⁴²

Projektet Särskilt IT-stöd (SITS) har under 2011 sammanställt en behovsanalys kring elever i behov av IT-stöd i Stockholms skolor. Enligt analysen behöver stadens IT-miljö utvecklas och anpassa för berörd målgrupp. Arbetet fortsätter i fyra delprojekt.

En undersökning om elever med synskada och/eller hörselskada har genomförts inom utbildningsförvaltningen. Syftet har varit att granska om elever med synskada respektive hörselnedsättning i stadens kommunala skolor får en med andra elever likvärdig utbildning. Undersökningen redovisades under hösten 2011. Undersökningen visar att det p.g.a. sekretessbestämmelser saknas en samlad bild av hur många elever i stadens skolor som har dessa funktionsnedsättningar. Elever som ingick i undersökningen ansågs ha ”tämligen god” skolsituation men det har lämnats ett antal förslag angående hur uppföljning av berörda elever kan förbättras.

En utredning för hörselskadade/döva gymnasieungdomars gymnasieval i Stockholm (Hugis- projektet)⁴³ har påbörjats inom utbildningsförvaltningen.

⁴² Elevhälso rapporten läsåret 2010/2011, Utbildningsförvaltningen

⁴³ <http://www.pedagogstockholm.se/Utveckling/Sarskilt-stod/Projekt-Hugis---Horselskadade-ungdomars-gymnasieval-i-Stockholm/>

Delrapporten från utredningen visar att många elever med hörselskador går i stadens gymnasieskolor utan optimala villkor och saknar därmed likvärdiga förutsättningar under sin gymnasieutbildning. En nulägesbeskrivning och en kartläggning av behov genomfördes under hösten 2011. Arbetet fortsätter med att bl.a. ta fram förslag till en organisation för ett hörsel-/dövgynasium på en eller ett par gymnasieskolor.

Uppdragsavdelning för stöd kring lärande och elevhälsa har fem specialiteter som stöd för Stockholms skolor: Mediateket, Skolhälsan, Skolstöd, Språkcentrum och Psykologenheten. Alla enheterna säljer service till alla skolformer, till kommunala och till fristående skolor. Därutöver finns en mängd fria nyttigheter för skolorna så som t.ex. skoldatateket.

Gymnasiesärskolan erbjuder undervisning inom nationella, specialutformade och individuella program. Elev/vårdnadshavare väljer program efter elevens förutsättningar och intressen. Under 2011 startade ett projekt med syfte att utveckla stadens gymnasiesärskola i enlighet med reformering av gymnasiesärskolan. Bland annat ska kunskapsuppdraget tydliggöras samt ökad inkludering och breddning av utbudet utvecklas.

Mottagande i grundsärskolan har granskats av skolinspektionen under hösten 2010. Granskningen gällde kvaliteten i handläggning och utredning av ärenden inför mottagande i den dåvarande obligatoriska särskolan i Stockholm (från 1 juli 2011 grundsärskola).

Staden fick allvarlig kritik avseende brister i handläggning och utredning i de granskade elevärendena. En revidering och översyn av rutiner för handläggning och utredning, stödmaterial, information till vårdnadshavare och beslutsdokument har genomförts. För att säkerställa korrekt mottagande i grundsärskolan.

Uppföljningsansvar för 16-19 åringar

Utbildningsförvaltningens Gymnasieenhet har haft i uppdrag att skolplacera ungdomar i åldern 16-19 år. Introduktionsprogrammen finns för elever som saknar behörighet. Augusti 2011 fanns drygt 800 elever antagna i introduktionsprogram i staden, i annan kommun eller i fristående skolor. Vid 13 skolor fanns sökbara utbildningar för elever i behov av särskilt stöd där ca 450 elever gick under hösten 2011.

Arbetsmarknadsnämnden har fått det kommunala uppföljningsansvaret över ungdomar, 16-17 år, som inte går i skolan och saknar slutbetyg från gymnasieskolan. Antalet uppges vara relativt konstant, d.v.s. ca 4000 av stadens totalt ca 35 000 ungdomar i samma ålder. I gruppen har funnits en betydlig andel elever med någon typ av funktionsnedsättning, med eller utan utredning/diagnos.

3.4.3 Vuxenutbildning – en väg till arbete

Ansvaret för vuxenutbildning flyttades 2011 till den arbetsmarknadsnämnden. Det gäller elever som av olika skäl inte kunnat tillgodogöra sig utbildningen i grund- och gymnasieskolan. Utbildning för vuxna har omfattat studier på grundläggande- och gymnasial nivå samt särskild utbildning för vuxna (Lärvux). Därut-

över fanns statligt finansierade yrkesutbildningar inom Yrkeskolan (700 heltidsplatser under 2011).

Upphandling av vuxenutbildning genomfördes år 2011 tillsammans med nio andra kommuner. Arbetsmarknadsförvaltningen har ställt krav på tillgängliga lokaler hos samtliga anordnare av utbildning. Under 2011 har drygt 24 200 personer studerat inom vuxenutbildning. 78 och 84 procent genomförde sina kurser på grundläggande respektive gymnasial nivå. Enligt förvaltningen behöver arbetet med individuella studieplaner utvecklas.

Särskild vuxenutbildning (Lärvux) i Stockholm har haft ca 350 elever under 2011 varav en tredjedel från andra kommuner.

Yrkesinriktade utbildningar med inriktning på bland annat arbete i affär och inom äldreomsorgen har genomförts under 2011. Praktikplatser på de yrkesinriktade utbildningarna är en ingång till lönearbete. Drygt hälften av deltagarna har fått arbete efter sina studier. Det handlar ofta om lönebidragsanställning men även timanställningar förekommer. Avtal med verksamheter t ex inom äldreomsorgen har uppmärksammats av äldreförvaltningen. Dessa anställningar avser extra resurser och att praktik och anställning av personer med funktionsnedsättning kan ses som ett mervärde. Norrköpings kommun har erbjudit anställningar inom äldreomsorgen för genom att förhandla fram en ny yrkeskategori i form av ”serviceassistenter” som avser praktik och anställning för personer med funktionsnedsättning.

Statens skolinspektion har genomfört en inspektion av vuxenutbildning våren 2011 och gett ut 4 årsrapporter⁴⁴. Inspektionen pekar på väsentliga utvecklingsområden såsom fokus på lärande samt studie- och yrkesvägledning. Samarbete med vuxenutbildning/ Lärvux och dagliga verksamheter enligt LSS behöver förbättras. Arbetstagare med förutsättningar måste få tillgång till fortsatta studier t.ex. i matematik, svenska och datakunskap.

Stöd inom vuxenutbildning ges av s.k. Vuxenteamet som består av specialkompetens i form av specialpedagog, arbetsterapeut, psykolog och studie- och yrkesvägledare. Teamet har gett stöd och stöd i studiesituationen till över 400 elever under 2011. Studerande med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har fått stöd inför eller under sina studier. På SFI finns även kurator och hörselpedagog knutna till kartläggningen. Studerande som av olika skäl har behov av särskilda lösningar har erbjudits detta.

3.4.4 En koncentration av specialundervisning

Flera gymnasieutbildningar för elever i behov av särskilt stöd är koncentrerade inom Skärholmens stadsdelsförvaltning. Bland annat har SPSM⁴⁵ och Landstingets Hälsa och Habilitering uppmärksammat FO på denna utveckling. Ett stort antal elever med funktionsnedsättningar saknar p.g.a. denna koncentration möjlighet till gemensam undervisning med andra ungdomar i t.ex. gymnasiegemensamma ämnen.

⁴⁴ Mottagandet i särskolan under lupp - Skolinspektionens (Dnr 40 - 2011:348)

⁴⁵ Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)

Stockholms RH-gymnasiums (riksgymnasium för elever med rörelsehinder) framtida placering utreds och tillsvidare finns gymnasiets cirka 25 elever i Skärholmen. För Enskedegårds gymnasiesärskola, Lindeparken, med cirka 100 elever planeras evakuering till Skärholmen. Därutöver finns två gymnasiesärskoleklasser med cirka 20 elever redan nu i Skärholmen samt en verksamhet för 10 elever med autism.

I Skärholmen finns en gymnasieskola som inte har inriktning utifrån funktionsnedsättning, Stockholms transport- och fordonstekniskt gymnasium med en årskurs (övriga årskurser går i Lindvreten). Det har dock inte förekommit att man läser gymnasiegemensamma ämnen ihop med t.ex. RH-gymnasiet.

Koncentration av gymnasieutbildningar för elever med funktionsnedsättning inom en stadsdel följer inte intentionerna där utbildning för elever med funktionsnedsättning inkluderas i ordinarie skolor/undervisningslokaler tillsammans med alla andra. Enligt utbildningsförvaltningens elevhälsorapport år 2010/2011 bygger inkluderingsstanken på att alla elever lär och utvecklas på bästa sätt om de får gå i skolan under så vanliga omständigheter som möjligt.⁴⁶

FO:s synpunkter och förslag:

Valfrihet till utbildning förutsätter tillgängliga lokaler och tillgång till stöd efter behov.

Vuxenutbildning/ Lärvox behöver utökat samarbete med dagliga verksamheter för att skapa utbildningsinsatser efter behov och förbereda deltagare inför eventuell övergång till arbetsliknande verksamhet/lönearbete.

Plan behövs för att minska koncentration av specialutbildning inom Skärholmens stadsdel.

3.5 Allas arbetsförmåga ska tas tillvara

3.5.1 Arbete utifrån ens förutsättningar

Arbetsmarknadsnämnden har sedan år 2011 ansvarat för bland annat stadens samlade arbetsmarknadsinsatser och samordning och övergripande ansvar för uppföljning av arbetsmarknadsfrågor. Staden ska i första hand verka för att personer som har en funktionsnedsättning får tillgång till arbetsförmedlingens insatser. Dessutom bör fler få möjlighet att gå från daglig verksamhet till sysselsättning. För den som har omfattande behov av stöd måste den dagliga verksamheten eller sysselsättningsverksamheten vara meningsfull.

Jobbtorg Resurs arbetar för personer som är försörjningsstödstagare av andra skäl än arbetslöshet men bedöms ha förutsättningar att klara ett arbete eller praktik på den öppna arbetsmarknaden. Prioriterade personer inom målgruppen är unga under 30 år och föräldrar till barn under 18 år. Jobbtorg Resurs har haft totalt 664 personer inskrivna under 2011. I regel bedöms personerna ha arbetsförmåga

⁴⁶ Elevhälsorapport – läsåret 10/11, Utbildningsförvaltningen

lägre än 50 %. Det kan handla om bland annat personer med funktionsnedsättning även om uppgifter om faktisk andel saknas. Inom Jobbtorg Resurs har målgruppen kunnat erbjudas fördjupad kartläggning, ”supported employment” och särskild arbetsträning.

Open Eyes-projektet inom arbetsmarknadsförvaltningen har under 2011 samarbetat med företagen TeliaSonera, Tieto Enator, Ikea och Comhem, Sveriges television samt Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade. Under år 2011 deltog 15 praktikanter och projektet planeras öka till 40 deltagare under 2012. Målet är att få fler praktikplatser inom stadens nämnder och styrelser. Projektet har erbjudit praktikplatser som kan leda till anställning samt integrerat unga människor med funktionsnedsättning i arbetslivet.

Projekt ALFA⁴⁷ inom socialförvaltningens har sedan 2009 med hjälp av tre handledare och en projektledare arbetat för att hitta ingång till sysselsättning, studier, praktik och arbete åt personer med psykisk funktionsnedsättning. Totalt under projektiden har över 500 personer fått vägledning och under år 2011 träffade 180 personer ALFA:s vägledare. Stödet har lett till att betydligt fler personer fått tillgång till biståndsbedömd sysselsättningsverksamhet. Däremot har förhållandevis få personer övergått till studier och lönearbete vilket ska fokuseras på det sista EU-finansierade projektåret fram till mars 2013.

IPS – Individual Placement Support - är ett statsbidragsfinansierat samverkansprojekt mellan Stockholms stad, näringslivet och brukar- och intresseorganisationer. Projektets planering påbörjades under 2011 och målgruppen är personer med psykisk funktionsnedsättning/psykisk ohälsa i åldrarna 18-64. Syftet är att stödja ingången till lönearbete inom den öppna arbetsmarknaden.

3.5.2 Fler praktikplatser behöver erbjudas inom staden

Målet är att staden som stor offentlig arbetsgivare ska vara en förebild när det gäller praktik och arbete för personer med funktionsnedsättning. Enligt Handisam uppgår 16 % av befolkningen i arbetsför ålder att de har någon typ av funktionsnedsättning. Stadens medarbetarenkät behöver beakta anställda med funktionsnedsättning och ställa adekvata frågor utifrån funktionshinderaspekter för att kunna följa utvecklingen om tillgänglighet och rekrytering av medarbetare med funktionsnedsättning inom staden.

Flera nämnder och förvaltningar har inför år 2012 angett att de kommer att avsätta praktikplatser för personer med funktionsnedsättning, erbjuda sommarjobb för ungdomar med funktionsnedsättning, utse praktikansvariga och inrätta stödfunktioner för att stödja övergång till arbetslivet. Inventering av tillgänglighet, åtgärdsplaner för brister och utbildning för att ändra attityder planeras inom flera förvaltningar. Stadens nya traineeprogram för akademiker kommer att avsätta ett antal platser till personer med funktionsnedsättning.

⁴⁷ ALFA- Alternativ förmedling av arbete, praktik studier och sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning

FO:s synpunkter och förslag:

Stadens nämnder och bolag behöver erbjuda praktikplatser för personer med funktionsnedsättning.

Stadens medarbetarenkät behöver ställa frågor utifrån funktionshinderaspekter för att inhämta kunskap om arbetsplatsernas tillgänglighet och om utveckling av personalrekrytering med mångfald utifrån funktionshinderaspekter.

3.6 Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov

3.6.1 Anpassning av befintliga bostäder - en god investering

Ju bättre bostaden fungerar trots rörelsehinder, synskador mm, desto mindre är behovet av vardagsstöd från andra t ex i form av hemtjänst.

Stockholms Stads Bostadsförmedling AB:s uppgift är att svara för reguljär bostadsförmedling, evakuering samt förmedling av förturslägenheter inklusive försöks- och träningslägenheter, förmedling av lägenheter till stadens bostadsbolags interna köer samt förmedling av kategoribostäder såsom exempelvis student- och trygghetsboenden. Personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad inom det ordinarie bostadsbeståndet. Bostadsbolagen har haft i uppgift att ta ansvar för försörjningen av förturs-, försöks- och träningslägenheter. Bolagen har avsatt lägenheter för detta ändamål. Under år 2011 blev det drygt 300 försöks- och träningslägenheter.

Bostadsbolagen AB Stockholmshem, AB Familjebostäder och AB Svenska bostäder har haft i uppgift att fortsätta tillgänglighetsanpassningen av fastigheter.

AB Stockholmshem har under 2011 utbildat förvaltare i tillgänglighetsfrågor och genomfört en tillgänglighetsinventering i bolagets hela fastighetsbestånd. Inventeringen utvärderas våren 2012 och utgöra ett underlag för kommande underhållsplan. Under 2011 har bolaget tillgänglighetsanpassat parkmark runt bostadshusen, genomfört bland annat anpassningar i tvättstugor och grovsopshus.

AB Familjebostäder har haft i uppdrag att underlätta för äldre och personer med rörelsehinder att byta till lägenheter entréplan. Endast ett fåtal omflyttningar har varit aktuella under året. Vid markupprustning utgår man ifrån framkomlighet enligt den s.k. "rullatornormen" till portar och gårdar. Åtgärder har berört drygt 300 lägenheter under år 2011.

SB håller just nu på med en omfattande översyn med påföljande upprustning av utemiljöer inom beståndet. Vid dessa är tillgänglighetsfrågorna med som en prioriterad faktor. Detta påbörjades redan 2007.

AB Svenska Bostäder har under 2011 förbättrat företagets webbplats och e-tjänster i syfte att förbättra kommunikation och information för alla oavsett förutsättningar. Arbetet med webbplatsen och e-tjänster fortsätter under 2012. Bolaget kommer att lägga fast en plan och påbörja tillgänglighetsinventeringen enligt

TIBB⁴⁸. Det handlar bland annat om antal trappsteg till hiss, kontrastmarkeringar på trappseg, rullstols- och rullatorframkomlighet mm. Målet är att under en period inventera hela sitt bostadsbestånd och lägga in detta i verktyget. På sikt ska verktyget kunna bli ett hjälpmedel vid förmedling och val av bostäder.

Micasa Fastigheter AB har under 2011 besiktigat fastigheternas allmänna utrymmen och fortsatt arbetet med att förbättra tillgängligheten i fastigheternas allmänna utrymmen. Klassificering av fastigheter utifrån tillgänglighet avseende rörelsehinder, synsvaghet och hörsel har genomförts. En skylt på respektive fastighet berättar om tillgängligheten. Under 2011 har fem fastigheter fått klassificeringsskyltar.

För äldre personer med funktionsnedsättningar är det viktigt att utemiljön skapar trygghet, tillgänglighet samt möjlighet till fysisk aktivitet. Vid upprustning av trädgårdar och yttre miljö har planering och genomförande skett enligt Micisas gestaltungsprogram⁴⁹.

Bostadsanpassningsbidrag utreds och beslutas av Stadsbyggnadskontorets avdelning för bostadsanpassning. Kvarboende i ordinarie bostäder innebär att allt fler behöver stöd med bostadsanpassning med fler åtgärder. Under år 2011 avslutades totalt ca 8000 bostadsanpassnings med åtgärder för ca 88 mnkr.

Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning (KBH) är ett frivilligt kommunalt bostadsbidrag som ska ersätta merkostnader i boendet när dessa förorsakas av personens funktionsnedsättning. Under år 2011 beviljades KBH för totalt 11,8 mnkr (år 2010 - 11,5 mnkr).

3.6.2 Stort behov av särskilda boendeformer

Behovsinventering angående boenden för personer med funktionsnedsättning genomfördes år 2010, uppgifterna har uppdaterats 2011. Inventeringen visar på behov av sammantaget drygt 500 lägenheter enligt både SoL och LSS.

- Behov av bostäder enligt LSS fram till år 2013 totalt ca 270 lägenheter varav 200 avser lägenheter i gruppboend
- Behov av bostäder enligt SoL/socialpsykiatri ca 250 lägenheter varav hälften avser lägenheter i gruppboend

Utöver personer med utvecklingsstörning, autism och autismspektrumtillstånd framkommer behov av bostad med särskild service hos personer med tidig demens och förvärvade hjärnskador.

Långsam utbyggnadstakt möter inte behoven. Staden har en stor brist på olika typer av boendeformer för personer med funktionsnedsättning. Antalet nytilkomna särskilda boendeformer är långt under det avsatta målet på 100 nya lägenheter år 2011. Under år 2011 tillkom endast 20 nya lägenheter dessutom avvecklades 27 lägenheter p.g.a. kvalitets-/standardskäl.

⁴⁸ TIBB – Verktyg för tillgänglighetsinventering, Hjälpmedelsinstitutet

⁴⁹ Gestaltungsprogram för utemiljön vid vård- och omsorgsboenden, Micasa 2008

Under året privatiserades 22 enheter med totalt 132 lägenheter och 2 nya verksamheter med 14 lägenheter startade i egen regi.

Bedömnings- och förmedlingskansliet på socialförvaltningen förmedlade totalt 103 lägenheter varav 23 gällde personer med psykisk funktionsnedsättning.

Totalt 53 objekt/verksamheter med 327 lägenheter finns på planeringsstadiet. Av dessa ska 13 objekt eventuellt bli klara år 2013 och övriga fram till 2018. Utbyggnadstakten är oacceptabelt långsam med tanke på behoven. Antalet icke verkställda beslut när det gäller bostad med särskild service ökade under år 2011.

Förstärkt genomförandearbete är nödvändigt. Det har sedan 2001 funnits en genomförandegrupp inom socialförvaltningen. Erfarenheter visar att planeringsprocesser är långa, bevakning av stora bostadsprojekt och samarbetet med byggherrar behöver förbättras. Det krävs en mer drivande organisation för att utbyggnadstakten ska effektiviseras med centralt mandat och övergripande central samordning. För utbyggnadsarbetets effektivisering krävs den nyetablerade organisationen med central genomförandegrupp och en arbetsgrupp som ska arbeta underställd den centrala genomförandegruppen. Planeringen behöver intensifieras på kort och på lång sikt.

FO:s erfarenhet utifrån kontakter med stadsdelsförvaltningar är att efterfrågan angående bostädernas utformning håller på att förändras. Det behövs ställningstaganden och överläggningar med berörda om hur stadens kommande bostäder med särskild service ska utformas för att de ska svara på allmänhetens behov. Dessa överläggningar behöver föras med berörda intresseorganisationer och med tillsynsmyndigheten.

Exempel: Göteborgs stad kommer att prioritera bostad med särskild service i form av servicebostad. Dessa anses bäst svara emot de kommande behoven. Göteborgs stad anser att man har tillräckligt antal gruppboendestäder för dem som är i behov av omfattande stöd.

FO:s synpunkter och förslag:

Utbyggnad av särskilda boendeformer måste intensifieras med målmedvetet planerings- och genomförandearbete på kort och på lång sikt.

Dialog och överläggningar behöver genomföras med både tillsynsmyndigheten och med berörda organisationer/brukarrepresentanter angående planering och utformning av framtida boendeformer utifrån aktuella och kommande efter behov.

3.7 Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet.

3.7.1 Tillgänglig kultur-, idrotts- och fritidsverksamhet – en utmaning

Med fritidsverksamheter avses bland annat kultur, idrott, rekreation samt delta-gande i föreningsliv. Staden mål är att verksamheterna ska vara tillgängliga och i övrigt vara utformade på ett sådant sätt att personer med funktionsnedsättning kan använda sig av fritidsutbudet.

Förslaget till Stockholms stads kulturvision 2030⁵⁰ lyfter fram delaktighetsperspektiv inom kulturområdet. Visionen tar upp behovet av att möta grupper som är i behov av ökad information och informationsstöd. Strategisk kulturplan för barn och ungdom⁵¹ beaktar även behov hos barn och unga med funktionsnedsättning.

Idrottspolitiskt program för Stockholms stad⁵² anger att staden har en ambition att tillgängligheten inom idrotts-, motions- och friluftslivet ska öka med målet att barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning ska kunna utöva idrott och besöka idrottsanläggningar under samma förutsättningar som andra.

Tillgänglighetsskapande åtgärder har genomförts inom både kultur- och idrottsverksamheter. Idrottsförvaltningen har genomfört omfattande förbättringar i tillgänglighet i bland annat simhallar och idrottshallar. Anpassningar har gällt bland annat parkeringsplatser, hissar, ramper och entréer. Stora Sköndals handikappbad har en uppvärmd pool. Badet är anpassad för olika typer av funktionsnedsättningar och har genomgått omfattande renovering med tillgänglighetsskapande åtgärder under 2011.

Beckomberga sim- och idrottshall har skapats till ett idrottscenter för handikappidrotten, Beckis Idrottscenter för funktionshindrade. Centret ersatte inte andra tider för handikappidrotten utan avsåg att bli ett tillskott i verksamheten. Sim- och idrottshallen har blivit ett utvecklings- och utbildningscentrum för handikappidrotten i Stockholm.

Idrottsförvaltningen samverkar med föreningar, institutioner och organisationer, samarbetar kring information och marknadsföring av aktiviteter samt ger ekonomiskt stöd, råd och utbildning. Föreningsstöd till handikappföreningar och handikappidrottsföreningar utgick med cirka 2,5 mnkr 2011.

3.7.2 Samordning av kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter har ökat

”Fritid för alla” är ett samordningsuppdrag där idrottsnämnden har haft ett samordningsansvar sedan 2008 under ledning av en samordnare. Verksamheten är ett samarbete med samtliga stadsdelsnämnder, kulturnämnden, socialnämnden och

⁵⁰ Förslag till Kulturvision 2030 Dnr: 328-1850/2011

⁵¹ ”Kultur i ögonhöjd” – Strategisk plan för barn- och ungdomskultur i Stockholm 2009-2012

⁵² Idrottspolitiskt program för Stockholms stad (2001)

utbildningsnämnden och har ett nätverk av ansvariga kontaktpersoner. Uppdraget har varit att utveckla utbudet av idrotts- och fritidsverksamhet och kulturaktiviteter för barn och ungdomar med funktionsnedsättning och att ge en överskådlig information om tillgängliga aktiviteter på en hemsida⁵³. Ett nyhetsbrev har skickats ut regelbundet med aktuella aktiviteter för barn och ungdomar med funktionsnedsättning. För tillfället har nyhetsbrevet 400 prenumeranter. Satsningen på samordnarfunktionen har inneburit skillnad för barn- och unga med funktionsnedsättning och deras familjer. Kunskapen om aktivitetsutbudet har blivit synligt.

Fritid för personer som bor i gruppboheter är ett uppdrag där idrottsförvaltningen har i uppgift att utveckla och främja kultur- och fritidsutbudet för personer med utvecklingsstörning som bor i gruppboheter. Idrottsförvaltningen har erbjudit kultur- och fritidsaktiviteter samt semesteraktiviteter som arrangeras med idrottsförvaltningens stöd. Stor del av arbetet läggs på stöd till föreningar, studieförbund, organisationer, kulturinstitutioner, habiliteringar, stadsdelsförvaltningar och andra fackförvaltningar i staden.

Många gode män och anhöriga framhåller dock att tillgång till ledsagning har minskat och försvårat brukarnas deltagande i önskade semesteraktiviteter.

En mindre tidsvanestudie har genomförts av idrottsförvaltningen bland personer med utvecklingsstörning på gruppboheter. Studien visar enligt förvaltningen att deltagarna vistas mycket hemma, att de inte ägnar sig åt en organiserad fritid i särskilt hög grad och att de i mycket lägre grad än övriga befolkningen ägnar sig åt motion.

Barn och ungdomar i särskolan behöver särskild uppmärksamhet. Under år 2011 publicerades en rapport ”Ung livsstil” om idrott och motion i bland ungdomar i särskolan⁵⁴. Resultat visar att ungdomar i särskolan i Stockholms stad deltar i avsevärt mindre grad i föreningslivet och är i mycket högre grad fysiskt inaktiva än andra ungdomar. Många i särskolan träffar aldrig eller sällan kompisar utanför skoltid och att framför allt flickor har mycket oftare psykosomatiska besvär än andra. Forskningsrapporten Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i särskolan⁵⁵ visar att elever i särskolan trivs sämre med sin fritidssituation än elever i övriga skolan. Medveten satsning på denna grupp är nödvändigt även p.g.a. folkhälsoskäl.

Livsstilsprojektet har genomförts som ett Arvsfondsprojekt i samarbete med Hälsa & Habilitering och flera intresseorganisationer i Stockholms län har gett ut en metodbok⁵⁶ avsedd för berörd personal, som beskriver hur man kan coacha personer med funktionsnedsättning till en livsstilsförändring och till bättre hälsa.

Idrotts- och träningsverksamhet har utvecklats. Idrottsförvaltningen har kontaktnät med organisationer, föreningar samt med landstingets Habilitering och Hälsa. Personal på idrottsanläggningarna har erbjudits utbildning för att öka kunskap och förståelse utifrån funktionshinderaspekter. Utbudet av träningsaktiviteter har ökat. Idrottsförvaltningen redovisar en omfattande mängd exempel på aktivite-

⁵³ www.stockholm.se/fritidforalla

⁵⁴ Ung livsstil www.stockholm.se/idrott/forskning

⁵⁵ Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i särskolan - Ulf Blomdahl, Idrottsförvaltningen.

⁵⁶ En väg till bättre hälsa – om coaching till ett aktivare liv (Hälsa&Habilitering)

ter för ungdomar med funktionsnedsättning under 2011. Närmare tusen personer har deltagit i olika verksamheter under 2011.

Ordinarie sommarkolloverksamhet behöver inkludera fler med funktionsnedsättning. Sommarkoloniverksamhet är en av många viktiga verksamheter för barn och unga i Stockholm. Under sommaren 2011 inkluderades 30 barn med funktionsnedsättning (9 flickor och 21 pojkar) i den ordinarie kolloverksamheten. Brukarundersökningen visar att alla de som fått extra stöd beviljat instämde i att det fungerat mycket bra eller bra. Målet måste vara att fler barn/unga inkluderas i ordinarie verksamhet och att kolloupphandlingar beaktar kraven som gäller för deltagare med funktionsnedsättning.

LSS-kollo

Kolloverksamhet för personer som har rätt till korttidsvistelse enligt LSS organiseras stadsövergripande av socialförvaltningen. Under vinterloven genomfördes kolloverksamhet för ca 150 deltagare och för ca 500 deltagare under sommarperioden.

Under år 2011 utfördes totalt ca 7000 kollovistelsedugn. Platserna har utnyttjats av ca 250 flickor/kvinnor och av ca 400 pojkar/män. Personer med Aspergers syndrom har visat sig ha ökade behov av antal kolloplatser.

Brukarundersökningar visar att 98 % av deltagarna var nöjda med kollovistelsen.

Stöd och service är en förutsättning för många för att kunna ta del av fritids-, idrott- och kulturaktiviteter. T ex bristen på ledsagning innebär att många måste avstå från aktiviteter.

FO:s synpunkter och förslag:

Kultur- idrotts- och fritidsaktiviteter måste ordnas i tillgängliga lokaler.

Adekvata tillgänglighetskrav måste ställas vid upphandling av service och tjänster inom kultur-, idrotts- och fritidsområdet.

Verksamheter och föreningar som riktar sig till personer med funktionsnedsättning med både inkluderande och riktade aktiviteter behöver premieras/stödjas.

Bilaga/Redovisning av FO:s verksamhet 2011

FO:s roll och arbetssätt

Sedan 2002 har staden haft en funktionshinderombudsman (FO) som har i uppgift att bevaka stadens verksamheter utifrån funktionshinderaspekter. Enligt instruktionen⁵⁷ för FO -funktionen åvilar ansvaret för kvalitetsuppföljning och klagomålshantering respektive nämnd och bolagsstyrelse. FO skall arbeta strukturellt och övergripande samt vara en resurs och ett komplement till stadens nämnder och styrelser. FO ska agera inom fyra huvudområden; omvärldsbevakning, uppföljning, samarbete/samverkan samt därutöver vara ett forum för människor med funktionsnedsättningar, deras anhöriga och organisationer. FO agerar inte som ombud eller företrädare för enskilda och överprövar inte ansvariga nämnders beslut. FO-funktionen budgeterats med 1 mnkr per år sedan år 2002 och hade år 2011 en administrativ tillhörighet till socialförvaltningen.

FO ska årligen avge en rapport till kommunstyrelsen. Denna rapport skall enligt instruktionen innehålla 1) redovisning av årets verksamhet, 2) belysning av brister och 3) redogörelse för förbättringsarbetet.

Information, rådgivning och vägledning

Totalt 564 telefonsamtal samt 435 ärenden per brev/e-post från allmänheten och organisationer och samarbetspartners inkom till FO under år 2011. Samtal och e-post från medborgarna har dominerats av frågor om myndighetsutövning och om råd kring behovet av stöd och service. Mest frekventa brukargrupper har varit personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och företrädare till personer med utvecklingsstörning.

Efter frågor kring myndighetsutövning står kontakter och samarbete med stadens nämnder och bolag samt myndigheter och organisationer för den största efterfrågan. FO efterfrågas till medverkan vid informations- och utbildningsinsatser och har deltagit i totalt 268 samarbetsmöten/aktiviteter/utbildningsinsatser under 2011. FO har medverkat i olika former av utbildnings- och informationstillfällen under år 2011 och framställt stödmaterial "Förslag på aktiviteter" utifrån programmets mål. Stockholms stad var värd för ett möte för det nationella nätverket i tillgänglighetsfrågor. Två dagars konferens med 110 deltagare organiserades av FO i samarbete med Handisam och med Sveriges kommuner och landsting.

Internationellt samarbete har ökat under år 2011. FO har medverkat på två utländska konferenser (Finland och Spanien), tagit emot 13 utländska besök. Drygt 50 utländska e-mail- och telefonförfrågningar har gällt olika frågeställningar inom funktionshinderområdet. Internationellt intresse har i huvudsak handlat om

- 1) Staden arbete utifrån FN-konventionen och stadens program för delaktighet.
- 2) Stödet till person med utvecklingsstörning efter vårdhemmens avveckling.
- 3) Stadens tillgänglighetsarbete.

⁵⁷ Instruktion för Stockholms stads funktionshinderombudsman (KF 2001)

Rapporten kan beställas på önskade medier från:

Funktionshinderombudsmannen i Stockholms stad
riitta-leena.karlsson@stockholm.se
Telefon 08 508 25 610